

Journal of Universal History Studies

Atatürk'ün Esir Aldığı Yunan General Nikolaos Trikupis ve Talas Üsera Garnizonu¹
**Greek General Nikolaos Trikupis Who was Captured By Atatürk and Garrison of
Talas Usera**

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 06.03.2023 / 22.05.2023

pp. 39-60

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 6(1) • June • 2023 •

Murat Karataş

Abdullah Gül University, Common Courses Department, Lecturer, Dr. Kayseri, Türkiye

Email: murat.karatas@agu.edu.tr

Orcid Number: 0000-0003-1174-5828

Mehmet Metin

Ministry of National Education, History Teacher, Kayseri, Türkiye

Email: m.metin1978@gmail.com

Orcid Number: 0000-0001-7552-5782

Cite: Karataş, M. & Metin, M. (2023). Atatürk'ün Esir Aldığı Yunan General Nikolaos Trikupis ve Talas Üsera Garnizonu . Journal of Universal History Studies , 6 (1) , 39-60 . DOI: 10.38000/juhis.1261156

¹ This article is analyzed by three reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale üç hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

*This work is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0 (Attribution-Non Commercial-Share Alike)

*There is no conflict of interest with any person/institution in the prepared article/ Hazırlanan makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Öz

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle İngiltere'nin desteğini alan Yunan ordusu Megali İdea'yı (Büyük Yunanistan) gerçekleştirme yolunda Anadolu topraklarını işgale girişti. Batı Cephesi'nde kurulan TBMM'ye bağlı düzenli ordu Yunan ordusuna Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı ile son darbeyi vurdu. Bu zafer öncesinde esir alınan Yunan askerlerine, zafer sonrasında çok sayıda Yunan askeri ve ayrıca Yunan ordusunun başkomutanı General Trikupis ile maiyeti de eklendi. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı'ndan sonra esir sayısının hızla artması üzerine esir subaylar; Afyon, Kırşehir ve Kayseri'ye nakledildi. Diğer asker ve sivil esirler ise Anadolu'nun farklı bölgelerine sevk edildi. Yunan savaş esirleri, Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye ve Yunanistan devletleri arasında imza edilen, esirlerin karşılıklı serbest bırakılmasına ilişkin belgenin hayata geçişine kadar oluşturulan üsera gamizonlarında tutuldular. Bu üsera gamizonlarından biri olan Talas Üsera Gamizonunda sadece Yunan subayları kaldı. Talas Üsera Gamizonu Uluslararası Kızılhaç Heyeti tarafından iki defa teftişe tâbi tutuldu. Heyet, esirlerin ve gamizonun durumu hakkında raporlar düzenledi. Bu çalışmada General Trikupis'in savaş meydanında esir düşmesi, Talas Üsera Gamizonu ve burada kalan esir Yunan subaylarının durumu, Hilal-i Ahmer Cemiyetinin (Kızılay) esirlere yardımları üzerinde duruldu. Çalışmada arşiv kaynakları, hatırat, gazete ve telif-tetkik eserlerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Taarruz, Üsera, Gamizon, Trikupis, Yunan.

Abstract

After the First World War, especially with the support of England, the Greek army invaded Anatolian lands on the way to realize Megali Idea (Greater Greece). The regular army of the Turkish Grand National Assembly established on the Western Front dealt the final blow to the Greek army with The Great Offensive and the Battle of the Commander –in-Chief. In addition to the Greek soldiers captured in the wars before this victory, many Greek soldiers, as well as the commander –in-chief of the Greek army, General Trikupis, and her entourage were also captured after the said victory. As the number of prisoners increased rapidly after The Great Offensive and the Battle of the Commander –in-Chief, the captive officers were transferred to Afyon, Kırşehir and Kayseri. Other military and civilian prisoners were transferred to different parts of Anatolia. Greek prisoners of war were kept in the prisoner garrisons until the implementation of the document on the mutual release of prisoners signed between the states of Turkey and Greece at the Lausanne Peace Conference. Only Greek Officers remained in Talas Prisoner Garrison, one of these prisoner garrisons. The Talas Prisoner Garrison was inspected twice by international Committee of the Red Cross. The delegation prepared reports on the condition of the prisoners and the garrison. In this study, the captivity of General Trikupis on the battlefield, the Talas Prisoner Garrison and situation of the captive Greek officers staying here, the aid of the Red Crescent Society to the prisoners will be emphasized. The Study was planned to be prepared by making use archival resources, memoirs, newspapers and copyright-reviewed works.

Keywords: The Great Offensive, Prisoner, Garrison, Trikupis, Greek.

Giriş

Almanya liderliğindeki İttifak devletleri, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilince Osmanlı Devleti de İngiltere liderliğindeki İtilaf devletleri ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nı (30 Ekim 1918) imzalamak zorunda kaldı. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7 ve 24. maddeleri Osmanlı topraklarını işgale açık hale getiriyordu. Başka bir şekilde söylemek gerekirse İtilaf devletleri söz konusu maddelerle ileride girişecekleri işgallere dönük hukuki altyapı kuruyordu. Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı'na; ancak savaş başladıktan üç yıl sonra Türklerin “Anadolu” diye adlandırdığı, kendilerinin ise “Küçük Asya” dedikleri toprakları alarak *Megali İdea*'yı (Büyük Yunanistan) kurma arzusu doğrultusunda katıldı (Hatipoğlu, 1997, s. 1-2). Onu bu arzuya iten dış sebeplerden birinin İngiliz Başbakanı Lloyd George'un, Yunanistan'ı büyük bir Akdeniz devleti olma yolunda desteklemesi olduğunu söylemek mümkündür.

Hem Yunanistan hem de diğer İtilaf devletlerinin işgallerine karşı çıkan vatansever bir kesim, ülkede Kuvâ-yı Milliye hareketini başlattı. Özellikle 15 Mayıs 1919'da Yunan ordusunun İzmir'i işgaliyle birlikte Kuvâ-yı Milliye hareketi hız kazandı. İzmir'in işgaline karşı İstanbul olmak üzere ülkenin önemli bir bölümünde protesto mitingleri düzenlendi. Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkması, Anadolu'da milli direnişin oluşmasında önemli bir dönüm noktası oldu. Kazım Karabekir Paşa'nın komutasındaki 15. Kolordu'nun Ermeniler karşısındaki başarıları haricinde düzenli ordu, Batı Cephesi'nde Yunanlar ile mücadele verdi. Düzenli ordunun Yunanlara karşı ilk savaşı, tarihe Birinci İnönü Savaşı (6-11 Ocak 1921) adıyla geçti. Yunanların bu mağlubiyeti İtilaf devletleri arasında hayal kırıklığına sebep oldu.

İngiltere, Londra Konferansı'nda (21 Şubat-12 Mart 1921) Türk tarafına Sevr benzeri bir anlaşma kabul ettirmeye çalışmışsa da umduğunu bulamadı ve kısa süre içinde Yunan ordusunu tekrar Türk ordusunun üstüne sevk etti. Yunan ordusu bir kez daha Türk ordusu karşısında tutunamayarak Bursa'ya çekilmek zorunda kaldı. İkinci İnönü Savaşı (23 Mart-1 Nisan 1921) olarak adlandırılan bu zafer, düşmanın yurttan temizleneceği inancını kuvvetlendirdi. Gelişmeler; işgalci İtilaf devletlerinin ümidini kırarken Kütahya-Eskişehir Savaşları'ndaki (10-24 Temmuz 1921) yenilgi işgalci güçlerin, Anadolu toprakları üzerindeki iştahını yeniden kabarttı. Bu olay sonrasında Mustafa Kemal Paşa, Başkomutanlığı ele alırken Yunan ordusu ise Anadolu'dan Türk varlığını silmek için Ankara üzerine yürüdü. Yunan ordusunun harekâtı 23 Ağustos'ta başladı ve 13 Eylül'e kadar devam etti. Neticede Yunan ordusunu taarruz öncesindeki mevzilerine geri çekilmek zorunda bırakan Sakarya Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921) ile Yunan ordusunun büyük bir kısmı imha edilirken, taarruz kabiliyeti de kırıldı. Bu zaferden sonra Yunan ordusuna son darbeyi vurmak için seferberlik hazırlıklarını tamamlayan Türk ordusu, 26 Ağustos 1922 sabahı bütün cephe boyunca taarruza geçti. Taarruz karşısında cephelerini koruyamayan Yunan ordusu, işgal ettiği yerlerden birer birer geri çekilmeye başladı. 30 Ağustos 1922 Başkomutanlık Savaşı'nda Türk İstiklal Harbi'nin neticesi belli oldu. “*Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir; İleri!*” parolası ile kazanılan zafer sonrasında Türk ordusu; 6 Eylül'de Balıkesir'i, 7 Eylül'de Aydın'ı, 8 Eylül'de Manisa'yı, 9 Eylül'de İzmir'i, 11 Eylül'de Bursa'yı kurtardı (Erkan, 2022, s. 244).

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın mimarı olduğu bu zaferde, başta General Trikupis olmak üzere kurmay heyeti (General Diyenis, Albay Yuvanis, Albay Kalinablis) ile 190'ı subaydan oluşan yaklaşık 20.000 kişi esir edildi (KHO, 1983, s. 328).

Makalede öncelikli olarak Yunan General Trikupis'in esaretine giden süreç, Talas Üsera Garnizonu ve Trikupis'in buradaki esaret hayatı adım adım incelenmiştir. Çalışmanın ana kaynaklarını arşiv kaynakları,

gazeteler, telif-tetkik eserler ile Yunan General Trikupis'in "*General Trikupis'in Hatıraları*" başlıklı eseri ve ayrıca hatıra türü eserler oluşturmaktadır. Çalışmada söz konusu kaynaklar içerik analizi yöntemiyle incelendi ve Trikupis'in esir alınışı, Talas Üsera Garnizonu ve buradaki esaret sürecine dair ihtilaflı konulara açıklık getirilmeye çalışıldı.

Araştırma sırasında doğrudan Trikupis'in esaretini konu alan bilimsel iki çalışmaya ulaşıldı. Bunlar, Güzin Çaykırın'ın, "*Yunan Ordusu Başkomutanı General Trikupis'in Esareti (2 Eylül 1922)*" ve Sadık Sarısamam'ın, "*Yunan Başkomutanı Trikopis'in Esareti Üzerine*" başlıklı makaleleridir. Söz konusu çalışmaların ilkinde Çaykırın, Trikupis'in esir alınışını incelerken ikincisinde Sarısamam, Trikupis'in esir alınışı ve kılıcı konularını incelemiştir. Bu çalışmada Çaykırın ve Sarısamam'ın çalışmalarında ele alınmayan Talas Üsera Garnizonu ve Trikupis'in buradaki esaret süreci üzerinde duruldu.

Bunlara ek olarak konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Cemalettin Taşkıran'ın, "*Milli Mücadele'de Türk ve Yunan Esirler (1919-1923)*" başlıklı kitabı, Ahmet Özdemir'in, "*Milli Mücadele'de Üsera Taburları*", Erol Kaya'nın, "*Milli Mücadele Döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Anadolu ve Yunanistan'daki Türk ve Yunan Esirlerine Yaptığı Yardımlar*", Feyza Kurnaz Şahin'in, "*İngiliz Arşiv Belgelerine göre I. Dünya Savaşı Yıllarında Afyonkarahisar Üsera Garnizonu'ndaki İngiliz Esirler*", Mesut Çapa'nın, "*Milli Mücadele Yıllarında Anadolu'daki Yunan Savaş Esirlerini Ziyaret Eden Uluslararası İlk Kızılhaç Heyeti*", Osman Akandere'nin, "*1923 Ortalarında Uluslararası Kızılhaç Heyetinin Anadolu'daki Teftiş Gezileri*", Sadiye Tutsak'ın, "*Büyük Taarruzda Esir Alınan Yunanların Kamplara Dağılımı ve Uşak Üsera Kampı*", başlıklı makaleleri başvuru kaynakları arasında yer almaktadır.

1. Nikolaos Trikupis'in Kısa Biyografisi

Nikolaos Trikupis, 1869 yılında Misolongi'de (Yunanistan) dünyaya geldi. 1881 yılında Pire'deki askeri okula girdi ve bu okuldan 1888 yılında topçu asteğmen olarak mezun oldu. Şubat 1889'da topçu eğitimi almak için Fransa'ya giden Trikupis, yedi yıl burada kaldıktan sonra 1895 yılında Yunanistan'a döndü. Osmanlı-Yunan Savaşı (1897) sırasında Birinci Piyade Tümeni Kurmaylığı görevine getirildi. Balkan Savaşları'nda (1912-1913) Üçüncü Piyade Tümeni Komutanı olarak görev yaptı. 1915 yılında Yanya'da Dokuzuncu Dağ Topçu Taburunun komutanı iken Selanik'te bulunan 3. Ordu kurmaylığına tayin edildi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında topçu albay rütbesi ile çeşitli görevler aldı. 1918 yılında tümgeneral rütbesine terfi etti. Yunan ordusunun İzmir'e çıkmasından (15 Mayıs 1919) sonra başlayan Türk İstiklal Harbi'nin ilk döneminde Üçüncü Tümen'i yöneterek İnönü Savaşları'nda görev yaptı. Kütahya-Eskişehir Savaşları öncesinde Eskişehir'i almakla görevli Kuzey Grubu'nun komutasını üstlenen Trikupis, Temmuz 1921'de Afyonkarahisar'daki Güney Grubu komutasına getirildi. Bundan kısa süre sonra da önce 2. Ordu Komutanlığına, ardından da 2. Ordu Komutanlığı görevine atandı. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz sırasında, Yunan Ordusu'nun Birinci Kolordusunu komuta eden Trikupis'in emrinde beş tümen vardı. Türk saldırıları karşısında başarısızlığa uğrayan Yunan ordusu, tam bir bozguna uğradı ve İzmir'e doğru geri çekilmeye başladı (Trikupis, 2020, s. 37-136). 2 Eylül'de Uşak iline bağlı Göğem köyü civarında Türk ordusuna esir düştü. Bundan bir gün sonra Uşak'ta Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılan Trikupis, ondan İzmir'deki Yunan Genel Karargâhı tarafından Yunan Ordusu Başkomutanlığı görevine atandığını öğrendi². Kütahya-Eskişehir savaşları sırasında "*Kahvemi Talas'ta içeceğim.*" diyerek Yunan ordusunun

² General Trikupis, Türk Ordusu tarafından 2 Eylül 1922'de esir alındı. Onun esaretinden bilgisi olmayan Yunan Hükümeti, Hacı Anesti'nin yerine 4 Eylül 1922'de kendisini başkomutan olarak atadı. Yunan kaynaklarına göre Yunan Hükümetinin gelişmelerden habersiz giriştiği bu tasarrufu, Türklerin Yunan başkomutanını esir ettiği söylemlerine zemin hazırlamıştı. 5 Eylül 1922'de Trikupis'in

Kayseri'yi bile işgal edebileceğini ima eden Trikupis, bir yıla yakın bir süre diğer savaş esirleriyle birlikte Türkiye'de esaret hayatı yaşarken bunun önemli bir kısmı Kayseri Üsera Garnizonunda geçti. Türk ve Yunan Devletleri tarafından esirler konusu, Lozan Barış Konferansı'nda görüşüldü. Sonuçta 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ve Türkiye arasında imza edilen “*Sivil Rehinelere Geri Verilmesi ve Savaş Esirlerinin Mübadelesine İlişkin Türk – Yunan Antlaşması*” ile esirlerin karşılıklı olarak salıverilmesi kararı alındı (Taşkıran, 2018, s. 167-168; Budak, 2018, s. 121). Ancak kararın uygulanması Lozan Barış Konferansı'nın imzası sonrasına kaldı. General Trikupis de 1923 yılı Ağustos'unun son günlerinde Yunanistan'a döndü. Bununla birlikte Altılar Davası'nda, Küçük Asya Felaketi'ndeki rolünden dolayı yargılanmadı. Yeniden askerlik görevine devam eden Trikupis, 27 Kasım 1927 tarihinde Korgeneral rütbesinden emekli oldu. Sonrasında hatıralarını yazan Trikupis'in bu eseri “*General Trikupis'in Hatıraları*” adıyla Türkiye'de ilk defa 1967 yılında yayınlandı (Trikupis, 2020, s. 14-17). Sivil hayatı döneminde Attika ve Boeotia valiliği görevlerinde bulunan Trikupis, 27 Şubat 1959 tarihinde 91 yaşında vefat etti.

2. Büyük Taarruz ve Trikupis'in Esir Alınışı

Türk Ordusu'na karşı Sakarya Savaşı'nı kaybeden Yunanlar, hızlı bir şekilde işgal altında tuttukları Batı Anadolu'yu savunmak ve burada Yunanistan'a bağlı bir İonya Devleti kurmak stratejisini uygulamaya aldılar. Bu strateji gereğince taarruz gücü kırılmış olan Yunan Ordusu, biri ihtiyat olmak üzere üç kolordu şeklinde yeniden oluşturuldu. Bu kolordulardan ilki Eskişehir-Bursa hattını tutarken ikincisi Afyon-Uşak-İzmir hattını tutacaktı. İhtiyat görevi görecek üçüncü kolordu ise Döğür-Eğret hattını savunacaktı (Görgülü, 1985, s. 107-108).

Yunan tarafında bunlar olurken Türk ordusu da taarruz hazırlıklarına başladı. Yaklaşık on ay süren bu süreçte gerek yurtiçi gerekse de yurt dışı kaynaklardan üst düzeyde yararlanıldı ve Batı Cephesi her bakımdan takviye edildi. Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanan Büyük Taarruz planına göre, Türk ordusu, Afyon'un güneybatısındaki sarp dağlık bölgeden taarruza geçecekti. Yaklaşık 30 km'lik bir alanı içine alan bu bölgede 1. Ordu'nun 1, 2 ve 4. Kolordularına bağlı 11 tümen ile 1 bağımsız tümen ayrıca 5. Süvari Kolordusuna bağlı üç tümen yer alacaktı. Yunan ordusunun üzerine yürüyen Türk ordusu onların batıya doğru çekilmesine fırsat vermeden bir imha savaşına girişecekti (Altay, 2022, s. 329-341; Yazman, 1972, s. 49-55).

Türk topçusunun 26 Ağustos 1922 Cumartesi sabahı saat 04.30'da düşman mevzilerini döven topçu ateşiyle, Büyük Taarruz başladı. İlk günün sonunda demiryolunun ve telgraf hattının kontrolünü ele geçiren Türk ordusu, 27 Ağustos'ta Afyon'un batısında Yunan ordusunun direncini kırdı. 28 Ağustos'ta ise Yunan ordusunun asıl cephesi de aşıldı. 29 Ağustos'ta başarılı bir şekilde gelişen taarruz, Yunan ordusunu saran bir hal aldı (Kutay, 1981, s. 111-124). Bu atmosferde Dumlupınar yönüne ilerleyen Trikupis yönetimindeki Yunan ordusunun 5. Tümeni, güneyden Türk ordusunun 4. Kolordusunun taarruzuna uğrarken 23. Tümen tarafından Dumlupınar'a giden yolu kesilen General Franko kuvvetleri de 1. Kolordu karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Sonuçta Yunan ordusu tarafından boşaltılan Dumlupınar mevzileri, 30 Ağustos'ta Türk ordusunun 1. Kolordusu tarafından ele geçirildi. Ancak 3. Tümen ve 61. Tümen arasındaki açıklık kapatılmadığı için, Trikupis emrindeki askerlerle kaçmayı başardı ve Karacahisar üzerinden Uşak'a ulaşmayı amaçladı (Belen, 1999, s. 63-67). Asım Gündüz'ün anılarında belirttiğine göre arazinin engebeli

esir edildiğini öğrenen Yunan Hükümeti, onu başkomutanlıktan alarak yerine General Polimekanos'u atadı. Nilüfer Erdem, Yunan Tarihçiliği Gözle Anadolu Harekâtı 1919-1923, Derlem Yayınları, 2017, s. 480.

yapısı, askerin yorgunluğu gibi sebepler bu durumun yaşanmasına sebep olmuştu (Gündüz, 1973, s. 162-163).

Yunan ordusunda bunlar yaşanırken aynı gün Batı Cephesi Komutanı Orgeneral İsmet Paşa tarafından, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın düşman takibine çıkılmasını içeren emri tüm kolordu komutanlarına iletildi. Söz konusu emre göre Yakup Şevki Paşa'nın emrindeki 2. Ordu, 3. Kolordusu ile birlikte, Kütahya-İnönü hattında ilerleyecek ve Yunan Ordusu'nun Eskişehir'den Bursa'ya çekilmesini engelleyecekti. Buna ek olarak Nurettin Paşa'nın emrindeki 1. Ordu, Uşak yönünde ilerlerken, Fahrettin Paşa'nın emrindeki 5. Süvari Kolordusu da, çevreye dağılan Yunan ordusunun önünü kesecek ve sonrasında Alaşehir yönünde hareket edecekti (Yazman, 1972, s. 64-65; Kutay, 1981, s. 126).

Dumlupınar'dan çekilen General Franko ve General Trikupis güçlerini Kaplangı Dağı'nda toplamayı deneyecekti. Ancak Yunan ordusunun 1, 2 ve 7. Tümenleri kısa sürede burada Türk ordusunun 1. Kolordusu tarafından kuşatıldı (Parlak, 1983, s. 215). Şiddetli çatışmalar sonunda 2 Eylül gecesi Türk ordusu tarafından iki general, bir tümen komutanı albay ve çok sayıda Yunan askeri Göğem köyü civarında esir alındı. Esir alınan askerler Göğem köyünün kuzeyindeki Bölmelik (Çakmaklıtepe) tepeye getirildi³. Daha sonra bunların İzmir'e ilk çıkan Yunan askerleri (13. Tümen) olduğu anlaşıldı (Göğem, 1954, s. 462-464). Trikupis'in anılarında belirttiğine göre; askerlerin ve komutanların savaşma noktasında gösterdikleri isteksizlik, cephane yetersizliği gibi sebepler kendisinin teslim bayrağı çekmesine neden olmuştu (Trikupis, 2020, s. 100-103). Yunan generalin bu tutumunun aslında içinde seçenek barındırmayan bir zorunluluk olduğunu söylemek mümkündür. Zira Mustafa Kemal Paşa "*Harekât bütünü teferruatına kadar tamamen düşünilmiş, tespit olunmuş, idare edilmiş ve neticelendirilmiştir*" (Kocatürk, 1971, s. 31) şeklinde Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı'nı değerlendirmektedir.

O gece Türk ordusunun esir aldığı isimler arasında General Trikupis'e ek olarak General Digenis, General Dimaras ve yüze yakın yüksek rütbeli Yunan subayı vardı. Bu önemli esirler 5. Kafkas Tümeni 9. Alay Komutanı Yarbay Ali Rıza Bey tarafından 5. Kafkas Tümeni karargâhına götürülmüş ve Tümen Komutanı Albay Halit Bey'e teslim edilmişlerdir. Esir komutanları hoş karşılayan Albay Halit Bey harita üzerinde Trikupis'e nerede esir alındığını göstermiştir. Halit Bey esirlere ikram edilmek üzere yiyecek bir şeyler getirmeleri için askerleri Göğem köyüne göndermiş ancak askerler elleri boş dönmüşlerdir. Halit Bey, bu durumun sebebini sorduğunda köylünün, kendisi için canlarını bile vermeye hazır olduklarını ancak Yunan subaylara verilecek bir dilim ekmeklerinin olmadığı cevabını almıştır. Bu gelişme üzerine Halit Bey, karargâhta bulunan yiyeceklerden esirlere ikram edilmesini emretmiştir. Bundan sonra da Halit Bey, Trikupis'in esir alındığı bilgisini bağlı bulunduğu 4. Kolordu Komutanlığına, orası da Uşak'ta bulunan Başkomutanlık Karargâhına bildirmiştir (Parlak, 1983, s. 262).

Sonraki günün sabahında Yunan esir subayları Uşak'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılmak üzere yola çıkarıldılar. Bu yolculuk Süvari Bölüğü subaylarının gözetiminde gerçekleşti. Yolculuk sırasında Trikupis, Türk ordusu karşısında bozguna uğrayan Yunan ordusunun sebep olduğu tahribata şahit oldu. Esir kafesi Uşak'a ulaştığında ilk olarak 4. Kolordu Komutanı Kemalettin Sami Paşa ve ardından 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa tarafından görüldüler. Her iki komutan Trikupis ile olan görüşmelerinde onun

³Köyde o günlerin anısını hatırlatan kitabede "*Ey Türk Evladı! Burası 2-3 Eylül 1922 Cumartesi saat 22.30'da Yunan Orduları Başkomutanı General Trikupis ile maiyetinin muzaffer Türk Ordularının 5. Kafkas Tümen Komutanı Kırmay Albay Halit Akmansu tarafından teslim alındığı yerdir. Burada çevreni gururla seyret... Türklüğün istiklâl aşkına ve Türk Ordularının kahramanlığına inan ve güvenini tazele.*" yazmaktadır. Cemal Kutay, Ege'nin Kurtuluşu, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 535.

isteği üzerine Almanca sohbet etti (Parlak, 1983, s. 276). Bundan sonra Trikupis ve maiyetindekiler Batı Cephesi Komutanlığı ve Başkomutanlık Karargâhu olarak kullanılan binaya getirildiler. Söz konusu bina iki katlı olup Kaftancızade ailesine aitti (Sarısan, 2022, s. 140). Burada esirler ilk olarak Batı Cephesi Kurmay Başkanı Asım Gündüz, daha sonra Batı Cephesi Komutanı Orgeneral İsmet Paşa ve son olarak da Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarıldılar. Görüşmede Gündüz Paşa, Yunan ordusunun askerlik ve insanlık kaidelerine uymayan eylemleri nedeniyle Trikupis'e oldukça sert davrandığını anılarında belirtmektedir (Gündüz, 1973, s. 181). İsmet Paşa ise muhataplarına oldukça nazik davranmış ve onlara çay ikramında bulunmuştur. Görüşmede İsmet Paşa, savaşın seyri hakkında Trikupis'e sorular yönelmiş aldığı cevaplar karşısında Yunan komutanların emir komuta zincirine uymadıklarını, savaş arazisini okuyamadıklarını görmüştür. Bu noktada örneğin Yunan topçusunun savaşın ilk günü ateşi erken kesmesinin nedenini soran İsmet Paşa'ya Trikupis, Yunan bataryalarının tarassut noktalarının çok ileriye konulmasından dolayı buraların Türk topçusu tarafından tahrip edildiğini ve kullanamadıklarını söylemiştir (İnönü, 1985, s. 293-294). Son olarak Trikupis ve maiyeti Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarıldılar. Mustafa Kemal Paşa, Trikupis ve beraberindekileri Mareşal Fevzi (Çakmak) Paşa ve Orgeneral İsmet (İnönü) Paşa ile beraber kabul etti. Mustafa Kemal Paşa, Fransızca'nın kullanıldığı görüşmede muhataplarına kahve ve sigara ikram etti. Mustafa Kemal Paşa, kısa süre önce Yunan ordularının Başkomutanlığına atanan ve kendisinin bu durumdan haberi olmayan Trikupis'e, Afyon muharebelerinde neden ihtiyat kuvvetlerinin kullanılmadığını sordu. Trikupis ise Yunan ordusunun içindeki Kralcılar-Komünistler çekişmesini ve Başkomutan Hacı Anesti'nin kendisinin önerilerini dikkate almamasını gerekçe gösterdi. Bu noktada General Digenis onun söylediklerine karşı çıktı ve aralarında tartışmaya başladılar. Bu durum başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ortamda bulunan diğer Türk komutanları rahatsız etti. Bir süre onların bu durumunu gözlemleyen Mustafa Kemal Paşa, sonunda duruma müdahale ederek tartışmalarını sonlandırdı (Adıvar, 2020, s. 277). Görüşmenin sonunda Mustafa Kemal Paşa Trikupis'e "*Vicdanınıza karşı vazifenizi yaptığınızı düşünüyorsanız içiniz rahat olsun.*" dedikten sonra en büyük komutanların bile tarihte esir olduklarını söyledi ve Napolyon'u örnek göstererek onu teselli etti. Trikupis, İstanbul'da bulunan eşinin sıhhati konusunda Mustafa Kemal Paşa'dan yardım istedi. Paşa da Hilal-i Ahmer vasıtası ile onun bu ricasını yerine getireceğini söyledi (Aydemir, 1986, s. 531-536; Adıvar, 2020, s. 275-277; Bozok, 2001, s. 86).

Trikupis'in esaretinden yıllar sonra onu kimin esir aldığı, ayrıca kılıcı ve atı ile ilgili birbiriyle çelişen ifadelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlara sırayla bakmamız gerekirse 69. Alayın öncü Tabur Komutanı Yüzbaşı Nihat Bey, "*Trikupis'i ben esir ettim, öncüler düşmana yaklaştığı zaman Trikupis, teslim olmak için büyük rütbeli bir subay istedi. Ben Tümen komutanıyım dedim. Teslim müzakeresine giriştim. Teslim muamelesini tamamladım.*" derken, 16. Tümen'in istihkâm komutanı Yüzbaşı Celal Bey ise "*Trikupis'i ben teslim aldım fakat 5. Kafkas Tümenine mensup olan 11. Alay Komutanı Bnb. Rahmi Bey işe müdahale etti ve esirleri benim elimden aldı.*" demektedir. Bunlara ek olarak 5. Kafkas Tümenine mensup olan Tümen komutanı Kurmay Albay Halit (Akmansu) Bey tarafından keşfe gönderilen süvari bölük komutanı Yarbay Ali Rıza Bey, General Trikupis'i esir alıp Halit Bey'e teslim ettiğini iddia etmektedir (TİH, 1968, s. 51-53; Çaykırın, 2022, s. 246).

Trikupis esir alındığında özel eşyaları (otomobil, kılıç, hayvanlar) da ele geçirilmişti. Trikupis, anılarında esir düşmeden kısa süre önce subaylarla toplantı yaptığını ve sonrasında da Yunan ordu geleneğinde bir komutanın kılıcı ile teslim olmasının söz konusu olmadığını söyleyip kılıcını yaverine kırması için verdiğini ifade etmektedir. Yıllar sonra Hıfzı Topuz'a verdiği mülakatta Trikupis, aynı anlatımı tekrarlamış buna ek olarak atının vurulması üzerine başka bir ata binerek kaçmaya çalışırken Türk askerine

esir düştüğünü söylemiştir (Sarısaman, 2022, s. 145). Ancak gerek anlarında gerekse de Türk kaynaklarında Trikupis'in kaçma hali olmayıp doğrudan teslim olması noktasında mutabakat vardır. Bununla birlikte söz konusu durum ele geçirilen at ve kılıcın gerçekte Trikupis'in atı ve kılıcı olup olmadığı sorunu ortaya çıkarmıştır.

3. Talas Üsera Garnizonu ve Trikupis'in Esaret Hayatı

Gerek Birinci Dünya Savaşı gerekse de Türk İstiklal Harbi sırasında ele geçen savaş esirleri Anadolu'nun farklı yerlerinde oluşturulan üsera garnizonlarında tutuldu. Asker ve sivil esirlerin tutulduğu bu garnizonların yönetimi ayrıca burada kalanların her türlü ihtiyaçlarının karşılanması Hilal-i Ahmer Cemiyetinin sorumluluğunda idi. Savaşın seyrine göre sayıları artan/azalan üsera garnizonları; Afyonkarahisar, Adana, Bağdat, Cizre, Gediz, Halep, Kayseri, Kırşehir, Kütahya, Manisa, Musul, Nusaybin, Resulayn, Sivas, Şam, Tarsus, Yozgat gibi önemli noktalarda kurulmuştu (Şahin, 2016, s. 1257). Diğer taraftan Yunan ordusu tarafından esir alınan 329 subay, 6002 asker, 15.740 sivil esirde Dedeğaç, Girit, Kandiye, Korfu, Larisa, Midilli, Patras, Sakız, Selanik, Sisam'daki üsera kamplarında tutulmuştu (Kaya, 2008, s. 471-474).

Birinci Dünya Savaşı'nda da kullanılan Kayseri Üsera Garnizonu, Türk İstiklal Harbi içinde kullanılan önemli noktalardan biri oldu. Özellikle Adana, Antep, Maraş bölgesinde ele geçirilen Fransızlar ile Anadolu'nun farklı noktalarında ele geçirilen Yunan asker ve sivil esirler burada tutuldular. Bu anlamda Yunan General Trikupis'ten önce Kayseri Üsera Garnizonunda esir tutulan bir diğer önemli isim Fransızların "*Verdiin Kahramanı*" diye niteledikleri Binbaşı Mesnil oldu. Karboğazı Savaşı'nda Binbaşı Mesnil taburuyla birlikte ele geçerken esir alınanların içinde onun Fransız Hastanesi'nde hastabakıcılık yapan eşi Bayan Mesnil de vardı (İdem, 2010, s. 112). Dönemde Kayseri Üsera Garnizonunda 699 asker ve sivil Fransız esir kalırken (Kızılay Arşivi, 883/8, lef: 1) söz konusu esirlerin içinde Müslüman Senegalli askerlerde vardı (Kızılay Arşivi, 883/8, lef: 10). Ayrıca esaretleri sürecinde 20 Fransız askeri vefat ederken bunlardan biri de zatürre hastalığından vefat eden Onbaşı Emillion Haman'dır (Kızılay Arşivi, 1134/7).

Fransızlar Sakarya Savaşı sonrası işgal ettikleri Türk topraklarında tutunamayacaklarını anladı. Yusuf Kemal Tengirşenk ve Henry Franklin Boullion'un imza koyduğu Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921) ile Fransızlar işgal ettikleri toprakları boşaltmayı kabul etti. Antlaşma gereğince, iki taraf harp esirlerini serbest bırakacaktı. Bundan sonra Kayseri Üsera Garnizonunda esir tutulan Fransız esirlerin serbest bırakılmasıyla birlikte geriye sadece Yunan esirler kalacaktı.

Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeleri sonrası General Trikupis ve diğer Yunan komutanların esaret hayatı başladı. Bu süreçte Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından çekilen telgrafta, Yunan Salib-i Ahmer Cemiyetine Trikupis ve diğer esir komutanların sağlık durumlarının iyi olduğu, ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın misafiri oldukları yönünde bilginin ailelerine ulaştırılabileceği ifade edilmiştir (Vakit, 07. 09. 1922; Peyâm-ı Sabâh, 08. 09. 1922). Söz konusu telgrafa, Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti sonraki gün verdiği cevapta General Trikupis ve diğer Yunan Subayların sağlık durumlarının iyi olduğuna dönük bilginin ailelerine ulaştırıldığı belirtilmiş, ayrıca ailelerinin de sağlık durumlarının iyi olduğunun kendilerine ulaştırılması istenmiştir (İkdâm, 10. 09. 1922).

Diğer taraftan Trikupis'in, Türk askeri tarafından esir alındığı bilgisi Yunan kamuoyunda şok etkisi yaptı. Öyle ki ilk anda Yunan gazeteleri Trikupis'in esaretini yalanlama yoluna gitti. Bu noktada örneğin, Trikupis tarafından ordunun durumu ile ilgili hükümete bir rapor gönderildiği yönünde haber servis edildi

(Hâkimiyet-i Milliye, 08. 09. 1922). Ancak durumun gerçekliği kamuoyundan uzun süre saklanamadı ve basın Trikupis'in esir olduğunu açıklarken onun yerine General Polymenekos'un Yunan Orduları Başkomutanı olarak atandığını kamuoyuna duyurdu (Peyâm-ı Sabâh, 08. 09. 1922; İkdâm, 08. 09. 1922).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeleri sonrası Trikupis ve diğer esir komutanlar, Uşak'tan Afyonkarahisar'a buradan da Ankara'ya sevk edildi. Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp'in anılarında belirttiğine göre; Ankaralıların muhtemel taşkınlıklarından, Trikupis ve beraberindekileri korumak için tren, Ankara yakınında durduruldu. Esirler karayolu ile Sarıkışla'ya getirildi. Burada iki gün sonra Trikupis ile görüşen Özalp, kendisinden bir isteğinin olup olmadığını sormuştur. Bunun üzerine kim olduğunu soran Trikupis'e, Milli Müdafaa Vekili olduğunu söylemiş, o da şahsına gösterdiği ilgi için Özalp'e teşekkür etmiştir (Özalp, 1988, s. 236). 24 Eylül günü Ankara'ya ulaşan esirler, TBMM önünden törenle geçirildi. Başta Trikupis olmak üzere esirlerden şapkalarını çıkararak milletvekillerini selamlamaları istendi. O gün mecliste milletvekili olarak bulunan Damar Arıkoğlu anılarında “*ömriüm oldukça bunun zevkini umutamam.*” sözleriyle yaşadığı duyguyu ifade etmektedir (Arıkoğlu, 1961, s. 296).

Bundan sonra esirler, daha uzun süre kalacakları Kayseri Üsera Garnizonu öncesindeki durakları olan Kırşehir'e gönderildi. Trikupis anılarında burada aslen Larissalı olup Yunanca da bilen bir Türk albayının sıkı gözetimi altında kaldıklarını ifade etmektedir (Trikupis, 2020, s. 104). Kırşehir Üsera Garnizonunda Trikupis, 5122 numara ile kayıtlı idi (Kızılay Arşivi, 1216/162). Buradaki esareti sırasında Trikupis'e Amerikan Şark-ı Karib Muavenet Cemiyeti tarafından çeşitli kıyafetler (ceket, fanila vb.) gönderildiği ve bunların Kızılay tarafından kendisine ulaştırıldığını görmekteyiz (Kızılay Arşivi, 1156/9). Yine bu süreçte Trikupis'e muhtemelen ailesi tarafından gönderilen para, 26 Kasım 1922 tarihinde Ziraat Bankası vasıtasıyla iletilmiştir (Kızılay Arşivi, 1216/198).

Nihayet Kütahya-Eskişehir Savaşları sırasında “*Kahvemi Talas'ta içeceğim.*” diyerek ordularının Kayseri'yi bile işgal edebileceğini ima eden Trikupis'in esaret hayatındaki son durağı, Kayseri'nin Talas ilçesinde bulunan Üsera Garnizonu oldu. Kayseri'ye 1923 yılı Şubat ayının ilk günlerinde ulaşan Trikupis ve beraberindekilerden Talas Üsera Garnizonu Komutanı Albay Arif Bey ve yardımcıları sorumluydu. Trikupis ve esir Yunan subayları Amerikan Board Teşkilatı tarafından Kayseri-Talas istasyonunda kurulan Talas Amerikan Kolejinin çevresindeki geniş ve ferah konaklarda kaldılar. Trikupis, savaş meydanında terk ettiği özel eşyalarının, iki köpeğinin, özel otomobilinin Talas'a getirilmesi için ricada bulundu. Otomobilinin dışındaki diğer istekleri yerine getirildi. İlerleyen süreçte Yunan işgal ordusunda Kızıllaç hemşiresi olarak çalışan eşi Elena ve ikiz kızları da Talas'a getirildi. Trikupis'in kaldığı konakta, Yunan bir emir subayı, bir doktor, hizmet erleri ve aşçı tahsis edildi. Konak dışı ve girişi devamlı iki Türk subayının ve muhafız erlerin gözetimindeydi.

Anılarında belirttiğine göre Trikupis'in esaret sürecinde henüz mübadele ile Yunanistan'a gönderilmemiş yerli Rum ahali, düzenli bir şekilde onu ve diğer esirleri ziyaret ediyor; kutsal günlerde yiyecek getiriyorlardı. Trikupis ve diğer Yunan esir subaylar da pazar günleri Talas ve çevre köylerde kiliselere gidiyor, Rumlarla sohbet ediyor; Türk muhafızlarının eşliğinde diledikleri zaman Talas, Kayseri, Zincidere, Endürlük ve çevre köylerde dolaşıyorlardı. Ayrıca Trikupis ve beraberindeki esir subaylar, Türk muhafızlarının eşliğinde Ali Dağı çevresinde keklük ve tavşan avına gidiyorlardı.

Diğer taraftan Talas Üsera Garnizonunda tutulan esirlerden er ve erbaş olanlar Zincidere'de kaldılar. Yunan er ve erbaşları kamu binalarının onarımında, köprü ve duvar inşaatında, karayolu yapımında (Kayseri-Sivas) ücret karşılığı çalıştırılırken üst düzey subayların herhangi bir işte çalışmaları söz konusu olmadı.

Bununla birlikte askeri doktorlar zaman zaman Talas ve çevresindeki köylerde hastaları muayene etmekteydiler. Kayıtlara göre 1923 yılı ortalarında Kayseri Üsera Garnizonunda 436'sı asker, 503'ü sivil olmak üzere toplam 1105 Yunan esir bulunuyordu (Özdemir, 1990, s. 145).

Yunan esirlerin giyecek ve yiyecek ihtiyaçları umumi levazımatça karşılandı. Bu süreçte Türkiye'nin Yunan esirlerinden sadece Talas Üsera Garnizonundaki esir subaylara maaş ödenmesi söz konusu olup ödenen maaşın, Türk subaylarına ödenen maaş miktarı kadar olduğu görülmektedir (Özdemir, 1990, s. 136). Talas Üsera Garnizonunda bulunan esirlerin maaşları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Esirlerin maaşları.

Sıra No	Rütbesi	Lira	Kuruş
1	General	62	69
2	Miralay	57	94
3	Kaim-Makam	50	44
4	Binbaşı	42	94
5	Yüzbaşı	30	25
6	Mülazım-ı Evvel	28	34
7	Mülazım-ı Sani	27	49
8	Zabit Vekili	19	7

Kaynak: Akandere, 2002, s. 460.

Diğer taraftan esir subaylar, rütbelere göre ayrı ayrı sofralara bölünmüş olup bu sofralar bizzat kendileri tarafından idare ve tanzim edildi. Savaşta ele geçen esirler; esaretleri boyunca kabiliyetlerine göre çeşitli işlerde çalıştırılırken ölüm ve firarlar günü gününe üst makamlara bildirildi. Böylelikle esir sayıları mümkün olduğu kadar takip edildi. Savaş dolayısıyla yaygınlaşan hastalıklar için Türk sağlık personeli görevlendirilirken eldeki sağlık personeli sayısı yetersizliği sebebi ile esirlerin arasında bulunan doktor ve sağlık memurlarından da yararlanma yoluna gidildi (Özdemir, 1990, s. 141).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) Türk İstiklal Harbi yıllarında Batı Anadolu'da esir alınan Yunanlılara yardım eden kurumların en başında gelmekteydi. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin esir şubesi, esirlerin her türlü ihtiyaçlarının karşılanması, aileleri ile iletişimin sağlanması, aileler tarafından gönderilen pek çok şeyin (para, paket vb.) esirlerin doğrudan kendilerine teslimi için çaba gösterdi (Kaya, 2008, s. 478).

Her iki taraf da esir askerlerin durumu hakkında bilgi edinmek istemiştir. Zira zaman zaman esir kampları hakkında asılsız iddialar ortaya atıldığı görülmüştür. Bu noktada örneğin Yunanlıların, Kayseri Üsera Garnizonunda biri binbaşı olmak üzere sekiz Yunan esirinin kurşuna dizildiği iddiası Türk yetkililer tarafından yalanlanırken Türk tarafı, esirlerin her türlü kötülükten korunması ve varlıklarını muhafaza etmesi için “Üsera Taburları Müfettişliği” kurmuştur. Müfettişlik, teftiş görevine devam etmiş ve şikâyetleri değerlendirmiştir. Hatta bir denetleme sırasında görevini tam yapmadığı anlaşılan Kayseri Garnizon Komutanı görevinden alınmıştır (Özdemir, 1990, s. 134-135).

Ayrıca mübadeleden önce Türkiye ve Yunanistan arasında varılan mutabakata göre her iki ülkedeki esir karargâhları 1922 ve 1923 yıllarında Uluslararası Kızılhaç Komitesince teftişe tabi tutulmuştur. Bu kapsamda Kayseri'ye gelen Kızılhaç görevlisi Dr. Roerich'in ziyareti ve raporu Talas Üsera Garnizonunda kalan esirlerin sağlık durumu hakkında bize bilgi vermektedir. Dr. Roerich, 22 Ocak 1922 tarihinde Talas Üsera Garnizonunu ziyaret etmiş, bir sağlık heyetinin refakatinde bu esirleri birer birer muayene etmiş ve esirlerde hiçbir intaniye (mikroplu salgın) rastlamamıştır. Esirlerin hastanelerde Türk hastaları ile beraber buldukları ve aynı yemekten yedikleri gözlemlenmiştir. Muayene sonrası malul oldukları belirlenen on dört kişi ayrılmış hatta bunların dışında üç doktorun değişim sureti ile Mersin üzerinden Yunanistan'a gönderilmesine izin verilmiştir. Teftiş sürecinde heyeti, Kayseri Belediyesi çok iyi ağırlamış; Dr. Roerich Türk misafirperverliğinden gayet memnun kalmıştır. Heyet 27 Ocak 1922 tarihinde Kayseri'den ayrılarak 30 Ocak 1922 akşamı Ankara'ya gelmiştir (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası, 1922, s. 126-127; Çapa, 1990, s. 281).

General Trikupis'in esaret sürecinde ikinci teftiş, 1923 yılında esir garnizonlarının durumunu incelemek üzere Türkiye'ye gelen Uluslararası Kızılhaç Komitesi adına Georges Burnier -Charles Burckhardt ve onlara katılan Hilal-i Ahmer Esirler Şube Müdürü Saffet Bey tarafından yapıldı. Yunan esirlerinin yer aldığı garnizonları gezmekle görevli bu heyet, Kayseri'ye 1923 yılı Temmuz ayının ilk günlerinde geldi. Heyet yaptığı incelemede esir subayların rütbelerine göre kendilerine geniş ve ferah konaklar verildiğini gördü. Bu konakları tek tek gezen heyet, onlarla konuşarak bir şikâyetleri olup olmadığı sordu. Hepsisi memnun olduklarını söylerken Trikupis gördükleri iyi muameleden dolayı bütün esirler adına memnuniyetini bildirdi ve ayrıca Hilal-i Ahmer'e teşekkür etti.⁴ Burnier - Burckhardt heyetinin hazırladığı raporda; Talas Üsera Garnizonundaki bütün subayların sağlıklarının iyi olduğu, bulaşıcı hastalıklara rastlanmadığı ve ayrıca hastaların tedavisi için tüm imkânların kullanıldığı ifade edilmiştir. Yine heyet, Talas Üsera Garnizonunda ciddi olmayan rahatsızlıkların tedavisi için bir hastane olduğunu, acil/önemli hastalıklar için esirlerin Kayseri hastanesine gönderildiğini kaydetmiştir. Ayrıca heyet, ziyaretleri sırasında biri sarılıktan diğeri de romatizmadan dolayı yatan iki subayın bulunduğunu belirtmiştir (Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 52-54; Hilal-i Ahmer Mecmuası, 1923, s. 327).

Son olarak Yunanistan'da esir bulunan Birinci Kolordu Komutanı Miralây Cafer Tayyar'ın (Eğilmez) esirlikten kurtarılması sürecinde Trikupis için esaretten kurtulma umudu belirmiş, ancak her iki tarafın isteklerinin uyuşmaması bunu mümkün kılmamıştır (Özdemir, 1990, s. 331). Bundan sonra esaret hayatı bir süre daha devam eden Trikupis, Lozan Barış Antlaşması'nın (24 Temmuz 1923) imzasından sonra serbest kalmıştır. 20 Eylül 1923'te Türk muhafızlarının eşliğinde Trikupis ve diğer Generaller Yunanistan'a gönderilmek üzere Ankara üzerinden İzmir'e götürülmüş bir gün sonrada buradan bir gemi ile Yunanistan'a uğurlanmışlardır.

⁴Esir Yunan Başkomutanı General Trikupis'in Hilâl-i Ahmer'e Teşekkürü:

Esiren Kayseri'de bulunan Yunan Orduları Başkomutanı General Nikolaos Trikupis Hilâl-i Ahmer'etercemesiâtide mündemiç teşekkürnâme'yi gönderdi:

Kayseri 17 Haziran 1923

Türkiye Hilâl-i Ahmer Riyasetine

"Ailemizin son mektuplarını sûret-i mahsusada göndermek lütfunda bulunduğumuzdan dolayı kendi teşekkürlerimi on terdifen Genral Dickens ve General Dimares'in teşekkürlerini takdim ederim. Bu fırsattan bi'-istifade İstanbul Türk Hilâl-i Ahmeri vasıtasıyla bana gönderilmekte olan zevcem'in mektuplarından dolayı da takdim-i teşekkürât ederim. Bâki ihtiramât-ı fâikamın kabulünü rica ederim, efendim.

Nikolaos Trikupis

Esir-i Harb Yunan Generali" Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası, 15 Temmuz 1923, s. 302-303.

4. Sonuç

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı Türk İstiklal Harbi'nin nihai aşamasını oluşturur. Bu savaş sonunda Yunan ordusunun başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletlerine güvenerek başlattığı Anadolu'nun işgali girişimi tersine dönmüştür. Söz konusu tersine dönüşte Yunan ordusunun unsurları savaş düzenini kaybedip bozguna uğramıştır. Bu unsurlardan birisi de General Trikupis'in başında olduğu Yunan 1. Kolordusu idi. Savaşın ilk günü kuşatma altına alınan Trikupis Türk ordusunun kapatamadığı dar bir alandan çıkmış sonrasında Kızıldaş deresi üzerinden Murat Dağlarına ulaşmayı başarmıştı. Buradan Uşak'a giderek General Franko ile güçlerini birleştirmeyi hedeflemişti. Ancak onun bu amacı Türk süvarileri tarafından akamete uğratıldı. Etrafı Türk süvarileri tarafından çevrilen Trikupis; açlık, cephane yetersizliği, yorgunluk vb. nedenlerle emrindeki asker ve subayların savaşmak istememesi üzerine teslim olmak zorunda kaldı.

Trikupis'in esaretinden yıllar sonra onu kimin esir aldığı ve ayrıca esir alındığı süreçte Yunan ordusunun başkomutanı olup olmadığı konularıyla ilgili birbirleriyle çelişen ifadelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte onu 5. Kafkas Tümenine mensup olan Tümen Komutanı Kurmay Albay Halit (Akmansu) Bey'in esir aldığı kabul görmektedir. Buna ek olarak Trikupis, 2 Eylül 1922'de esir alınmış, onun esaretinden haberi olmayan Yunan Hükümeti, kendisini 4 Eylül 1922'de Hacı Anesti'nin yerine Başkomutan olarak atamıştır. 5 Eylül 1922'de Trikupis'in esir edildiğini öğrenen Yunan Hükümeti, onu başkomutanlıktan alarak yerine General Polimekanos'u atamıştır. Sonuç olarak Trikupis'in esir düştüğünde Yunan ordusunun başkomutanı durumunda olduğunu söylemek gerekir.

General Trikupis'in, Türkiye'de yaklaşık bir yıl esaret hayatı olmuştur. Bu sürenin yaklaşık dört aylık dönemi Kırşehir'de yaklaşık sekiz aylık dönemi de Kayseri'de/Talas Üsera Garnizonunda geçmiştir. Talas Üsera Garnizonunda sadece Yunan er, erbaş ve subayları tutulurken, Trikupis ve diğer üst düzey komutanlar bölgedeki geniş ve ferah konaklarda kaldılar. Kendisinin ricası üzerine İstanbul Büyükkada'da bulunan eşi Elena ve ikiz kızları buraya getirildi. Anılarında esaret günlerinde Türklerden iyi muamele gördüğünü ifade eden Trikupis, Lozan'da imza edilen esir değişimi çerçevesinde Eylül 1923'te ülkesine gönderildi.

Kaynakça

- [1] Adivar, Halide Edip (2020), Türk'ün Ateşle İmtihani, Can Yayınları, İstanbul.
- [2] Akandere, Osman (2002), "1923 Ortalarında Uluslararası Kızılhaç Heyetinin Anadolu'daki Teftiş Gezileri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 18, S 53. (443-469).
- [3] Akgün, Seçil Karal ve Akgün Murat (2001), Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara.
- [4] Altay, Fahrettin (2022), 10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- [5] Arıkoğlu, Damar (1961), Hatıralarım, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul.
- [6] Aydemir, Şevket Süreyya (1986), Tek Adam Mustafa Kemal (1919-1922), C 2, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [7] Belen, Fahri (1983), Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- [8] Belen, Fahri (1999), Büyük Türk Zaferi (Afyon'dan İzmir'e Kadar), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- [9] Bozok, Salih (2001), Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, haz. Can Dündar, Doğan Kitap, İstanbul.
- [10] Budak, Mustafa (2018), 99 Soruda Lozan, Ketebe Yayınları, İstanbul.
- [11] Çapa, Mesut (1990), "Milli Mücadele Yıllarında Anadolu'daki Yunan Savaş Esirlerini Ziyaret Eden Uluslararası İlk Kızılhaç Heyeti", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. 2, S. 6. (281-294).
- [12] Çaykırın, Güzin (2022), "Yunan Ordusu Başkomutanı General Trikupis'in Esareti (2 Eylül 1922)", Journal of Universal History Studies, 5 (2) December. (239-252)
- [13] Erdem, Nilüfer (2017), Yunan Tarihçiliği Gözüyle Anadolu Harekâtı 1919-1923, Derlem Yayınları, İstanbul.
- [14] Erkan, Mehmet Sedat (2022), "Türk Tarihinde Bir Dönüm Noktası, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, C. 11, S. 32. (243-271).
- [15] Göğem, Ziya (1954), Kurmay Albay Daday'lı Halit Beğ Akmansü (1884-1953), C 1, Halk Basımevi, İstanbul.
- [16] Görgülü, İsmet (1985), Ana Hatlarıyla Türk İstiklal Harbi, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- [17] Gündüz, Asım (1973), Garp Cephesi Kurmay Başkanı - Hatıralarım, (haz. İhsan Ilgar), Kervan Yayınları, İstanbul.
- [18] Hâkimiyet-i Milliye, 8 Eylül 1922.
- [19] Hatipoğlu, Murat (1997), Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923-1954), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- [20] İdem, Tekin (2020), "Karboğazı Savaşı'nda Esir Alınan Fransız Taburu ve Kayıp Bayrak Meselesi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XXXVI, S. 102. (107-136).

- [21] İkdâm, 8 Eylül 1922; 10 Eylül 1922.
- [22] İnönü, İsmet (1985), Hatıralar, 1. Kitap, Haz. Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- [23] Kara Harp Okulu -KHO- (1983), Harp Tarihi Ders Notları-Birinci Kitap, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara.
- [24] Kaya, Erol (2008), “Milli Mücadele Döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Anadolu ve Yunanistan’daki Türk ve Yunan Esirlerine Yaptığı Yardımlar”, Turkish Studies, Volume 3/2 Winter. (465-486).
- [25] Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaş Esirleri (2018), Yay. Haz. Gülfettin Çelik - Recep Karacakaya - Zekai Mete - Hamdi Genç - Faruk Bal, Seçil Ofset, İstanbul.
- [26] Kocatürk, Utkan (1971), Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- [27] Kutay, Cemal (1981), Ege’nin Kurtuluşu, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- [28] Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası, 15 Şubat 1922, S. 6; 15 Temmuz 1922, S. 11.
- [29] Özalp, Kazım (1988), Milli Mücadele 1919-1922, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [30] Özdemir, Ahmet (1990), “Milli Mücadele’de Üsera Taburları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. 2, S. 5. (129-150).
- [31] Özdemir, Ahmet (1990), “Savaş Esirlerinin Milli Mücadeledeki Yeri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C. 2, S. 6. (321-333).
- [32] Parlak, Türkmen (1983), İşgalden Kurtuluşa Yunan Egeden Nasıl Gitti, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Yayınları, İzmir.
- [33] Peyâm-ı Sabah, 8 Eylül 1922.
- [34] Sarısamam, Sadık (2022), “Yunan Başkomutanı Trikopolis’in Esareti Üzerine”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 24, S 100 Yılında Kocatepe – Büyük Taarruz Özel Sayısı - Kasım. (129-151).
- [35] Şahin, Feyza Kurnaz (2016), “İngiliz Arşiv Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı Yıllarında Afyonkarahisar Üsera Garnizonu’ndaki İngiliz Esirler”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED), S. 56 Erzurum. (1255-1307).
- [36] Taşkiran, Cemalettin (2018), Milli Mücadele’de Türk ve Yunan Esirler (1919-1923), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- [37] Tutsak, Sadiye (2014), “Büyük Taarruzda Esir Alınan Yunanların Kamplara Dağılımı ve Uşak Üsera Kampı”, Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu 2-4 Ekim 2012/Uşak, C. 1, Yay. haz. Arzu Güvenç – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara. (99-131).
- [38] Tuzcu, Ali (2007), Talas 1850-1950 Zaman, Mekân, İnsan Manzaraları, Talas Belediyesi Kültür Yayınları 3, Kayseri.
- [39] Türk İstiklal Harbi -TİH- (1968), C. 2 (Batı Cephesi, Büyük Taarruzda Takip Harekâtı) 3. kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayını, Ankara.

[40] Trikupis, Nikolaos (2020), Atatürk'ün Esir Aldığı Yunanlı General Trikupis'in Hatıraları, haz. Hakan Pala, HS Yayınları, Ankara.

[41] Vakit, 7 Eylül 1922.

[42] Yazman, Aslan Tufan (1972), Hedefiniz Akdeniz! Sakarya'dan İzmir'e Kadar Büyük Taarruz'un Öyküsü, Pamukbank Kitapları, İstanbul.

Ek-2: Türk askeri tarafından esir alınan Yunan General Nikolaos Trikupis.

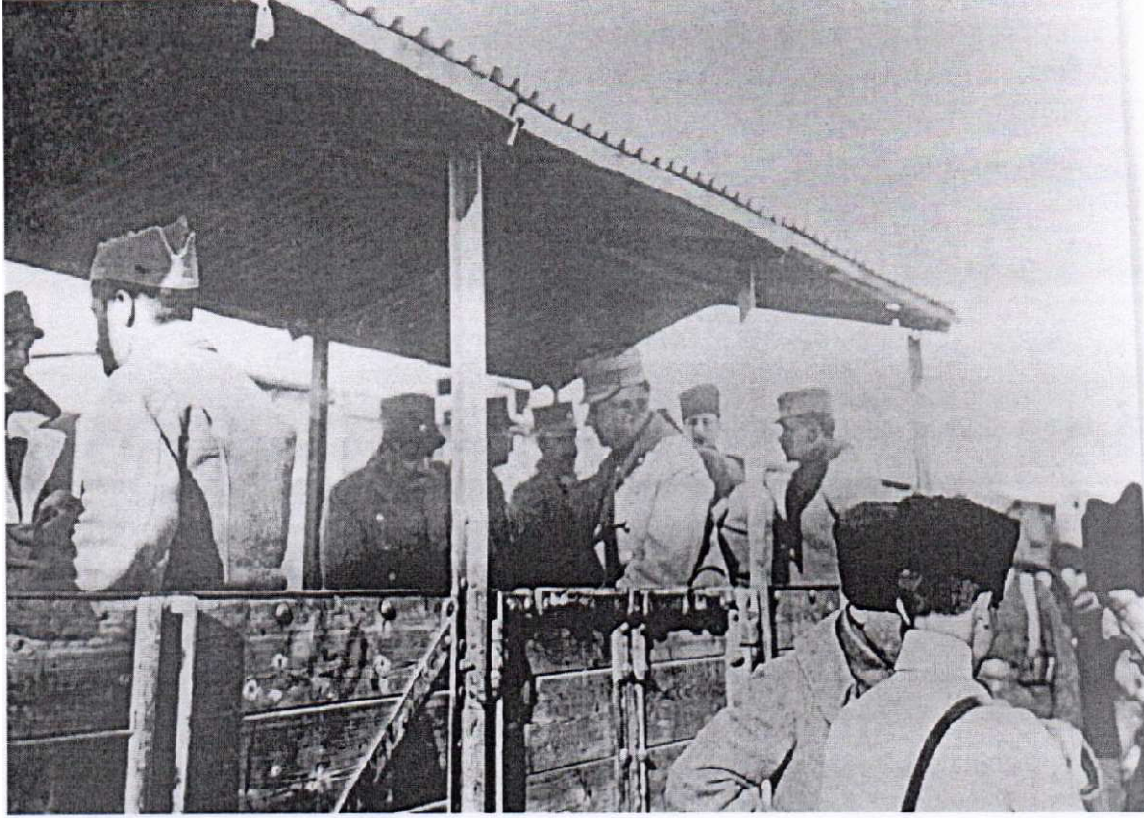
Kaynak: Belen, 1983, s. 489.

Ek-3: Yunan General Trikupis'i esir alan Yüzbaşı Nihat Efendi (Ok).

Kaynak: Belen, 1983, s. 490.

Ek-4: General Trikupis ve Yunan Subayları Kırşehir'e gönderilirken (11 Ekim 1922).

Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 144.

Ek-5: Esir Yunan askerleri Kayseri'de (4 Ekim 1922).

Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 147.

Ek-6: Talas'ta bir konakta gözetim altında tutulan üst rütbeli Yunan Subayları toplu halde. Ön sırada oturanlar, soldan sağa Trikupis ile eşi Elena, ikiz kızları.

Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 148.

Ek-7: Talas Üsera Garnizonunda kalan üst rütbeli Yunan Subayları kendilerini korumak ve gözetlemekle görevli Türk Subayları ile birlikte. En ön sırada oturan solda 1. Kişi Trikupis sevdiği iki beyaz köpeği ile.

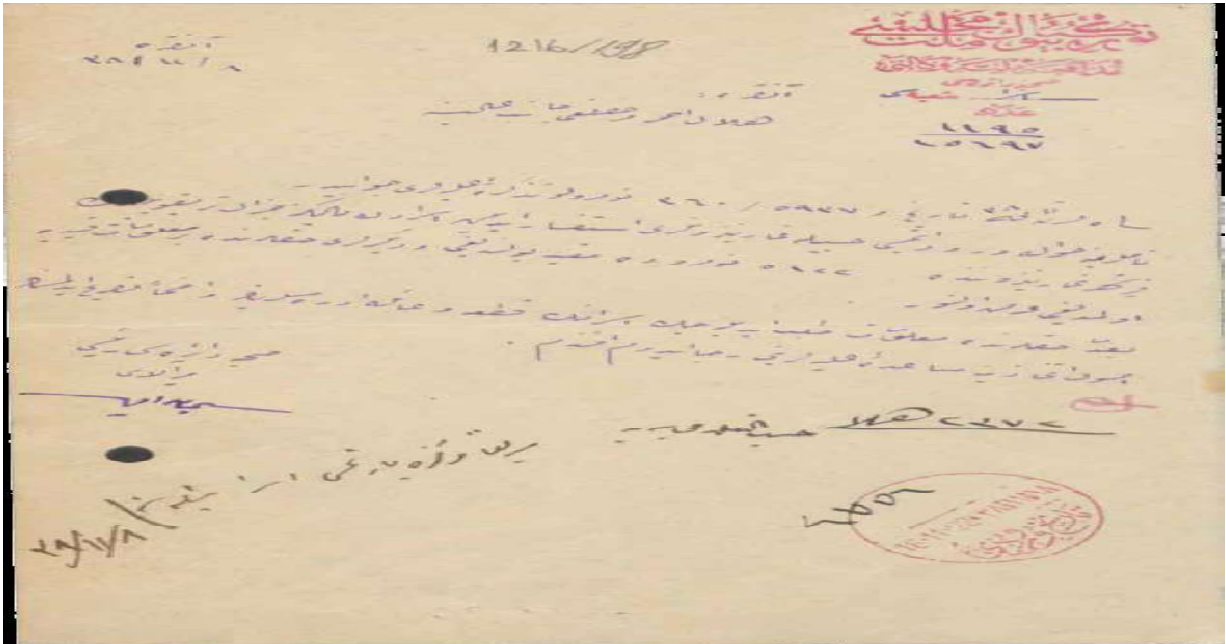
Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 148.

Ek-8: Esir Yunan Subayları ve Türk Subaylar.

Soldan sağa oturanlar: General Dimiras, General Trikopis, Talas Üsera Garnizonu Komutanı Kurmay Albay Adnan Bey, General Digenis ve Garnizon güvenlik komutanı Yüzbaşı Emin Bey, Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 149.

Ek-9: Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nce ismine gelen havalenin kendisine ulaştırılması için Üsera Şubesine nerede olduğu sorusuna karşılık General Trikopis'in Kırşehir Garnizonu'nda 5122 numara kaydıyla bulunduğu dair Sıhhiye Dairesi Reisi Miralay Süleyman Emin tarafından verilen cevap yazı.

Kaynak: Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaş Esirleri, 2018, s. 239.

Ek-10: Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı adına Georges Burnier'in Talas Üsera Garnizonuna yaptığı teftiş sırasında çekilen bir fotoğraf. Ön sırada soldan sağa 6. kişi Kızılhaç gözlemcisi Burnier.

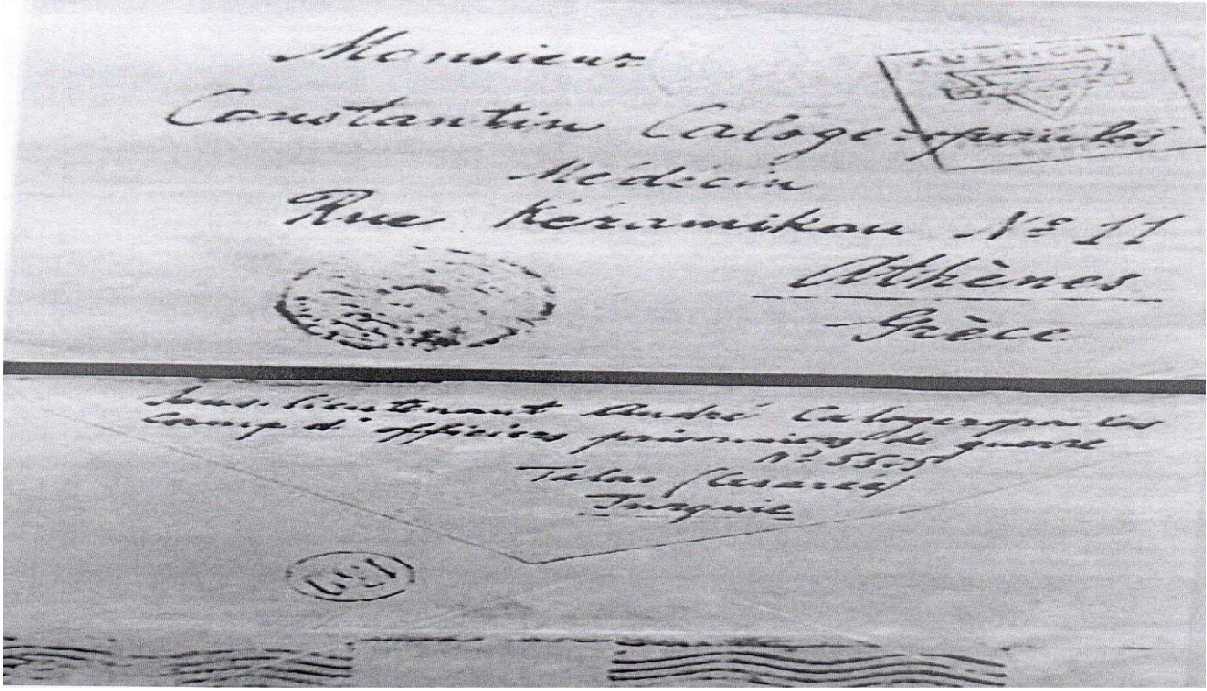
Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 150.

Ek-11: Uluslararası Kızılhaç gözlemcileri, Georges Bunier ve Charles Burckart'ın Yunan generaller ile ayrı görüşmesi. Soldan sağa; 1. General Dimiras, 2. Georges Burnier, 3. Bir Yunan Subayı, 4. General Trikupis, 5. Charles Burckart.

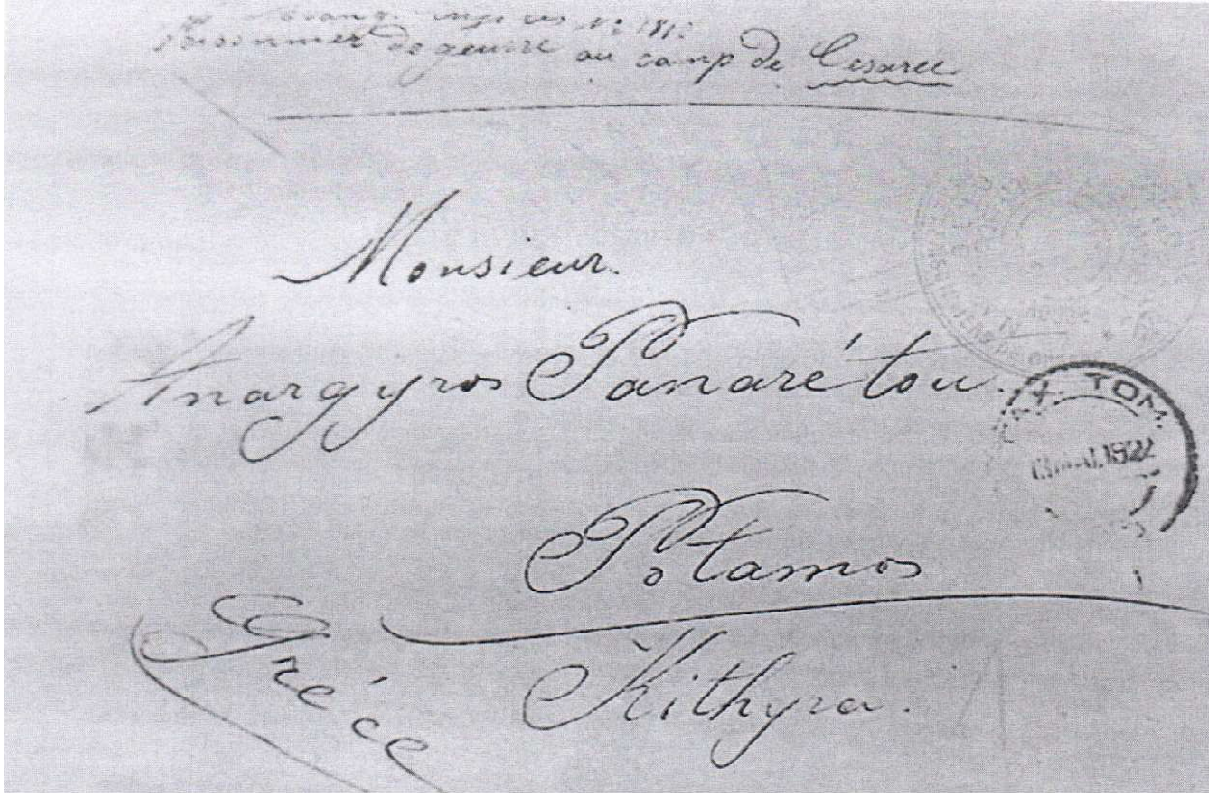
Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 150.

Ek-12: Talas Üsera Garnizonunda bulunan Teğmen Andrei Kalogeropolos'un babası Doktor Konstantin Kaogeropolas'a gönderdiği mektup (23 Ekim 1922).

Kaynak: Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 153.

Ek-13: Takas Üsera Garnizonunda bulunan Evangelos Tifilis'in Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti aracılığı ile Yunanistan'a gönderdiği mektup (13 Mart 1922).

Kaynak: Kaynak: Tuzcu, 2007, s. 153.